

О. В. Патлачук,
кандидат юридичних наук,
викладач Краматорського економіко-гуманітарного
інституту м. Краматорськ, Україна

УДК 340.134:349.6(477)

ПОНЯТТЯ, ПРИНЦИПИ ТА ФУНКЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ ПРИРОДООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

У статті розглянуто зміст поняття, принципів та функцій юридичної техніки природоохоронного законодавства. Доведено, що дані принципи пов'язані з процесами розвитку юридичної техніки і природоохоронного права та відображають цінність природних об'єктів, а також забезпечують режим їх ефективного використання. Функції юридичної техніки направлені на реалізацію правотворчого процесу у природоохоронній сфері, на сприяння повному, точному, логічному викладенню змісту нормативно-правових актів.

Ключові слова: юридична техніка, нормативно-правовий акт, природоохоронне законодавство, державне управління, принципи права, органи державної влади, функції.

Актуальність теми дослідження пов'язана з двома причинами. По-перше, Україна переживає складний процес реформування правової системи, який супроводжується зміною підходів та методів правового регулювання. Дана обставина суттєво впливає на стан природоохоронного законодавства, доктринальних підходів до підготовки нормативно-правових актів та практичної діяльності у сфері охорони природи. На сьогодні в Україні спостерігається різке погіршення стану природних ресурсів у вигляді засмічення довкілля промисловими та побутовими відходами, погіршення якості питної води і продуктів харчування, зростання шкідливих хімічних сполук, що становить загрозу здоров'ю людини. Однією з причин такої ситуації є недосконалість та мало-

ефективність природоохоронного законодавства, що пов'язано з низьким рівнем юридичної техніки.

По-друге, необхідність дослідження юридичної техніки природоохоронного законодавства пов'язана з тим, що значна кількість нормативно-правових актів, прийнятих у сфері охорони природи, мають невизначений зміст, неправильну композиційну будову, характеризуються неточним оформленням реквізитів. Одним з шляхів виходу з такої ситуації є застосування методів, засобів та інструментів юридичної техніки, що пред'являються до процесу їх підготовки та порядку прийняття. Такі дослідження у сфері охорони природи проводилися фрагментарно, відсутня чітко викладена теорія юридичної техніки цієї галузі, що

негативно впливає на практику використання таких норм. Цілком зрозуміло, що в таких умовах необхідно розробити поняття, принципи та функції юридичної техніки. Такий підхід дасть можливість удосконалити проекти нормативно-правових актів у сфері охорони природи, порядок їх прийняття, логічно побудувати їх зміст та уникнути помилок, які раніше мали місце в даній сфері.

Аналіз публікацій доцільно розділити на дві групи. До першої з них належать загальнотеоретичні дослідження, присвячені питанням юридичної техніки, які знайшли відображення в працях Д. А. Керімова, О. С. Піголкіна, А. Нашиц, Ю. А. Тихомирова, С. В. Поленіної, Т. В. Кашаніної, В. М. Карташова, М. Л. Давидової, В. М. Баранова, П. М. Рабиновича, І. Д. Шутака, І. І. Онищука, В. М. Косовича, Ж. О. Дзейко. Другу групу складають роботи з юридичної техніки природоохоронного законодавства, серед яких можна назвати праці О. М. Краснова, Г. В. Випханової, В. Д. Сідор, Л. Г. Ключанової, А. Ю. Пуряєвої, С. О. Боголюбова, О. Л. Дубовик, Б. В. Кіндюка, О. О. Золотарьової. В цілому поняття, принципи та функції юридичної техніки природоохоронного законодавства являють собою «білу лакуну» юриспруденції, тому потребують більш детального розгляду та дослідження.

Метою роботи є дослідження поняття, принципів та функцій юридичної техніки природоохоронного законодавства.

Викладення матеріалів дослідження необхідно розпочати з того, що в сучасному праві простежується тенденція більш широкого використання юридичної техніки у процесі підготовки та реалізації законодавства. Виходячи з цього, доцільно провести дослідження таких основних категорій юридичної техніки природоохоронного законодавства: 1) поняття; 2) принципи; 3) функції.

І. Поняття юридичної техніки є важливим елементом дослідження форм, методів та засобів природоохоронного права.

Термін «техніка» походить від грецького «*techne*» — мистецтво, майстерність і в енциклопедичних джерелах інтерпретується як майстерність, уміння, знання, мистецтво, досвід, прийоми роботи і додаток їх до справи, висока кваліфікація, вправність. Словник іншомовних слів визначає техніку (від гр. *technike* — майстерна, *techne* — мистецтво, майстерність) як сукупність прийомів, застосовуваних у якій-небудь справі, майстерності, а також володіння цими прийомами. Тлумачний словник англійської мови Дж. Мюррея серед інших значень поняття «техніка» визначає його як формальну або механічну частину мистецтва та вказує на багатозначність цього поняття [5, с. 97].

Юридична техніка природоохоронного законодавства знаходиться на стику системи «суспільство — природа». Дана система являє собою результат взаємодії двох складних, відносно самостійних підсистем, кожна з яких живе і функціонує за своїми власними законами. Природа існує згідно з біологічними, хімічними, механічними й іншими закономірностями, суспільство — згідно з економічними і соціальними законами. У результаті виникає специфічне утворення — соціосфера, яка включає частину природи, охоплену людською працею і культурою, а також суспільство з інститутами, формами організації, типами суспільних відносин, ціннісними орієнтаціями. В цілому юридична техніка виступає формою реалізації правових ідей, соціокультурних умов та є об'єктивним явищем правової дійсності.

Цілком зрозуміло, що при розробці даного поняття необхідно використовувати досвід, накопичений у сфері теорії юриспруденції, в якому знайшли відображення значна кількість підходів до поняття юридичної техніки. Так, Н. А. Власенко, Д. А. Керимов, А. С. Піголкін, А. Ф. Черданцев розуміють юридичну техніку як сукупність методів, прийомів, правил підготовки нормативно-правових актів. Зі свого боку І. Д. Шутак вважає, що дане поняття відображає

зв'язок між різними напрямками розвитку права та сукупність правил, прийомів, методів, використовуваних в професійній юридичній діяльності [2, с. 289]. Інша дослідниця — М. Л. Давидова — вказує, що поняття юридичної техніки має три аспекти 1) інституційний; 2) теоретичний; 3) науково-методичний. Так, інституційний аспект даної категорії пов'язаний з тим, що представляє цілісний, соціально-правовий інститут, практичний метод створення і розвитку законодавства, яке є необхідним людському суспільству [3, с. 256]. Теоретичний аспект, пов'язаний із накопиченням значної кількості теоретичного матеріалу в сфері юридичної техніки, що потребує свого осмислення й узагальнення. Науково-методичний аспект пов'язаний з необхідністю підвищення рівня підготовки юристів, удосконалення професійної підготовки й навичок, обумовлених знаннями юридичної техніки.

З іншого боку, на думку Л. В. Савченко, юридична техніка являє собою єдність наукового і практичного знання, є технічним засобом юридичної науки, який має прикладне, пізнавальне і гносеологічне значення [4, с. 145].

При розгляді поняття юридичної техніки природоохоронного законодавства необхідно вказати, що чітка дефініція цього поняття дає змогу упорядкувати суспільні відносини в системі «суспільство — природа» та закріпити в ньому біологічне різноманіття природного середовища. З цієї причини дане поняття повинне виконувати подвійну функцію — забезпечувати законність з боку людини та давати можливість безпечного існування природних об'єктів. При цьому, як вказує Ю. А. Тихомиров, недооцінка юридичної техніки або її ігнорування породжують низку законодавчих помилок, за які суспільство платить значну ціну [1, с. 128]. Проблему забезпечення охорони природи треба розглядати як завдання суспільства з відновлення захисту, поліпшення стану природних об'єктів, створення сприятливих умов для

флори та фауни. На додаток до цього необхідно звернути увагу на те, що при розгляді поняття юридичної техніки природоохоронного законодавства необхідно включити до нього поняття інших суміжних галузей науки, таких як філософія, хімія, біологія, медицина, географія, державне управління. Доказом цього є зміст ст. 20² ЗУ «Про охорону навколишнього середовища», в якій вказується, що необхідно контролювати перевищення нормативів гранично допустимих викидів впливу фізичних та біологічних факторів та вести облік обсягів накопичення відпрацьованих хімічних джерел струму та передачі їх на утилізацію. Питання державного управління наведено у ст. 16, де метою управління в галузі охорони навколишнього природного середовища є реалізація законодавства, контроль за додержанням вимог екологічної безпеки, забезпечення проведення ефективних і комплексних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, досягнення узгодженості дій державних і громадських органів у галузі охорони навколишнього природного середовища.

Підсумовуючи систему різних підходів, можна сформулювати поняття юридичної техніки природоохоронного законодавства, яка являє собою динамічний феномен, що відображає закономірності функціонування права, природоохоронного законодавства з урахуванням особливостей захисту, використання та відтворення природних об'єктів та включає в себе систему засобів підготовки і прийняття нормативно-правових актів, направлених на збереження навколишнього середовища. Таким чином, дана дефініція дозволяє упорядкувати використання природи та обмежити вплив людини на її стан.

II. Принципи юридичної техніки природоохоронного права визначають систему нормативно-правових актів, їх структуру та побудову. У загальному вигляді принципи юридичної техніки природоо-

хоронного законодавства включають статичні та динамічні елементи, які тісно пов'язані між собою та в окремих випадках можуть переходити з однієї з цих категорій до іншої. Блок статичних елементів включає принципи, на які впливають закономірності розвитку даної галузі юриспруденції та використовується в практичній діяльності. Динамічні елементи пов'язані з вектором розвитку природоохоронного законодавства, яке поступово змінювалося протягом певного історичного періоду. Так, 3 червня 1958 р. була прийнята постанова Ради Міністрів УРСР та ЦК КП України «Про заходи по поліпшенню охорони природи Української РСР», в якому вказувалося на необхідність захисту та відтворення природних багатств республіки, що повинно було стати предметом постійного піклування всіх партійних, радянських, господарчих, громадських, комсомольських організацій та всього населення. Наступним кроком стало прийняття закону «Про охорону природи Української РСР», в якому вказувалося, що охорона цих багатств є важливим державним завданням для всієї громадськості. У по-

Алгоритм реалізації принципів юридичної техніки природоохоронного законодавства містить декілька етапів: світоглядне формування в суспільстві необхідності вирішення конкретної природоохоронної проблеми, що вимагає свого законодавчого регулювання та законодавчої формалізації таких положень. В юриспруденції під принципами права розуміють основні положення та ідеї, які виражають сутність і соціальну обумовленість права, а їх зміст має важливе значення для правотворчої і практичної діяльності. Принципи пронизують усі правові норми, являють собою важливий елемент нормативно-правових актів, визначають положення, які лежать у їх основі. Як вказує А. М. Колодій, принципи права виконують нормативно-регулятивні функції, тобто набувають значення загальних правил поведінки, яким властивий загальнообов'язковий державно-владний характер [12, с. 27]. Розглядаючи зміст юридичної техніки природоохоронного законодавства, можна віднести до їх числа наступні: 1) гуманізм; 2) комплексність; 3) науковість; 4) системність; 5) стабільність; 6) державне управління (рис. 1).

Рис. 1. Принципи юридичної техніки природоохоронного законодавства.

дальшому 8 травня 1964 р. була прийнята постанова Ради Міністрів УРСР «Про поліпшення охорони природи, раціональне використання і відтворення природних багатств Української РСР», в якому вказувалося на необхідність узяти під контроль заходи з охорони природи, раціонального використання і відтворення природних багатств республіки.

Принцип *гуманізму* ґрунтується на ідеях бережливого, дбайливого ставлення до природних багатств, що знаходить своє відображення в юридичній техніці проектів нормативно-правових актів. Ідеї гуманного ставлення до природи тісно пов'язані з процесом виникнення та розвитку природоохоронного права, яке поступово охоплює всі сфери юриспруденції.

денції. З цієї причини юридична техніка природоохоронного законодавства повинна відображати ідеї та цінності, забезпечувати режим ефективного використання природних багатств.

Так, ст. 12 ЗУ «Про охорону навколишнього середовища» 1991 р. встановлює обов'язок берегти природу, охороняти, раціонально використовувати її багатства відповідно до вимог законодавства. Даний принцип знайшов відображення в ЗУ «Про захист тварин від жорстокого поводження» 2006 р., у якому забороняється знущання над тваринами, у тому числі безпритульними, залишення домашніх та сільськогосподарських тварин напризволяще, а також порушення правил утримання тварин. Як вказує О. М. Краснов, недоліком даного принципу є подвійний характер правового регулювання, так як з одного боку, законодавство охороняє тварин та рослини, з іншого — дозволяє їх видобуток та використання [8, с. 131].

Принцип комплексного підходу юридичної техніки природоохоронного законодавства пов'язаний з необхідністю враховувати складний характер нормативно-правового регулювання у цій сфері. Так, навколишнє середовище являє собою макроекосистему, яка має свою структуру та складається з низки природних об'єктів. Вплив на той чи інший природний об'єкт тягне за собою зміни в стані біоти, яка складається з людського суспільства, рослин, тварин та інших елементів. З цієї причини приймалися закони «Про рослинний світ» 1999 р., «Про тваринний світ» 2001 р., «Про охорону атмосферного повітря» 2001 р., «Про нафту і газ» 2001 р., «Про питну воду і питне постачання» 2002 р., «Про охорону земель» 2003 р. та інші, які охоплюють достатньо близькі сфери природного середовища. Таким чином, принцип комплексності юридичної техніки природоохоронного законодавства означає підхід до даної проблеми з позиції регламентації охорони, відтворення, захисту природних об'єктів та обмеження антропогенного впливу на ці об'єкти.

Інтерес викликає та обставина, що в даній сфері приймалися цільові комплексні програми, юридична техніка яких складалась з сукупності засобів та методів, направлених на збалансоване природне використання, чисте та безпечне довкілля, збереження можливості відновлення природних систем. Приклад такого документу — «Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року», затверджений Законом України від 28 лютого 2019 р., в якому вказується на необхідність сприяння збалансованому розвитку системи природокористування, збереження та відновлення природних екосистем.

Принцип науковості пов'язаний з необхідністю додержання правил юридичної техніки, яка використовується при підготовці природоохоронних нормативно-правових актів. Зміст таких документів повинен бути побудований на загальнотеоретичних поняттях та юридико-технічних інструментах юридичної науки, бути точним, відповідати вимогам забезпечення правової охорони природного об'єкта. Наприклад, загальнодержавна цільова програма «Розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року» затверджена Законом України від 24 травня 2012 р., яка ґрунтується на значній кількості наукових розробок у сфері використання водних ресурсів і юридичної техніки та встановлює чіткі правила та механізм використання, збереження і відтворення даного об'єкту. До її змісту увійшли завдання з впровадження системи інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом, відновлення ролі меліорованих земель у продовольчому та ресурсному забезпеченні держави, оптимізація водоспоживання, запобігання та ліквідація наслідків шкідливої дії вод.

Важливим елементом юридичної техніки природоохоронних актів є використання специфічних термінів даної науки, які знаходять відображення в розділах, присвячених термінології. Як вказує Т. В. Грушкевич, питання використання

спеціальних термінів є засобом вираження цілей та напрямів використання об'єктів природи, тісно пов'язане з розвитком правничої науки в галузі охорони довкілля [10, с. 266]. Так, у ст. 3 ЗУ «Про рослинний світ» викладаються такі дефініції: рослинний світ; дикорослі рослини; природні рослинні угруповання; акліматизація; інтродукція; об'єкти рослинного світу; природні рослинні ресурси. З цієї точки зору значна кількість нормативно-правових актів, прийнятих у сфері охорони природи, мають суттєвий недолік у вигляді відсутності роз'яснення термінів, які входять до їх змісту. Наприклад, такі положення відсутні в ЗУ «Про охорону навколишнього середовища» 1991 р., «Про охорону атмосферного повітря» 2001 р., «Про екологічну експертизу» 1995 р. та ін.

Принцип *системності* характеризує направленість нормативно-правового акту, збереження внутрішнього зв'язку та взаємозалежності всіх його частин, а також логічну послідовність розміщення матеріалу. Системність права як єдиного цілого містить в собі права і обов'язки, тобто суб'єктивне право може бути реалізоване за умови виконання обов'язків іншого суб'єкта правовідносин. Правова охорона природи означає, що держава в особі законодавчих і виконавчих органів зобов'язана вживати заходів щодо захисту, охорони і відтворення цього важливого природного ресурсу, що реалізується за допомогою державних органів влади та місцевого самоврядування. Даний принцип знайшов відображення в юридичній техніці ЗУ «Про охорону навколишнього середовища» 1991 р., в якому ст. 12 вказує на необхідність громадян нести обов'язки в галузі охорони навколишнього природного середовища, тобто берегти природу, охороняти, раціонально використовувати її багатства. У свою чергу ст. 9 надає їм права на безпечне для життя та здоров'я навколишнє природне середовище, на вільний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища та участь у громадській експертизі. В цілому принцип системності виступає

специфічним критерієм ефективності нормативно-правових актів, прийнятих у сфері охорони природи, які дозволяють системно охопити всі напрями впливу на конкретний об'єкт.

Принцип *стабільності* пов'язаний з тим, що розвиток у природоохоронній сфері відбувався шляхом прийняття нормативно-правових актів, спрямованих на охорону найбільш важливих природних об'єктів. Як вказує Ю. І. Істоміна, даний принцип тісно пов'язаний з екологічними, економічними та соціальними інтересами людини, суспільством та державами в цілому [6, с. 31].

Доказом цього положення є історичний розвиток юридичної техніки, яка використовувалась при підготовці низки нормативно-правових актів. Ці документи стабільно присвячувались охороні природи і представляють собою таку послідовність — Постанова Ради міністрів УРСР від 03.06.1949 р. «Про охорону природи на території Української РСР», Постанова Ради Міністрів УРСР та ЦК КП України від 03.06.1958 р. «Про заходи по поліпшенню охорони природи Української РСР», Закон «Про охорону природи Української РСР» 1960 р., Постанова Ради Міністрів УРСР від 08.05.1964 р. «Про поліпшення охорони природи, раціональне використання і відтворення багатств Української РСР», Постанова ЦК КП України і Ради Міністрів Української РСР від 08.05.1973 р. «Про посилення охорони природи і поліпшення використання природних ресурсів республіки» та Закон «Про охорону навколишнього середовища» 1991 р. (рис. 2).

Дана схема показує дію принципу стабільності стосовно юридичної техніки, яка використовувалась при підготовці нормативно-правових актів, направлених на охорону ґрунтів, лісів, зелених зон, водойм, рибних запасів, фауни, повітря та державних заповідників. З іншого боку, юридична техніка природоохоронного законодавства повинна була забезпечити надійну охорону цих об'єктів на кожному історичному етапі, а також охопити різні аспекти цієї діяльності.

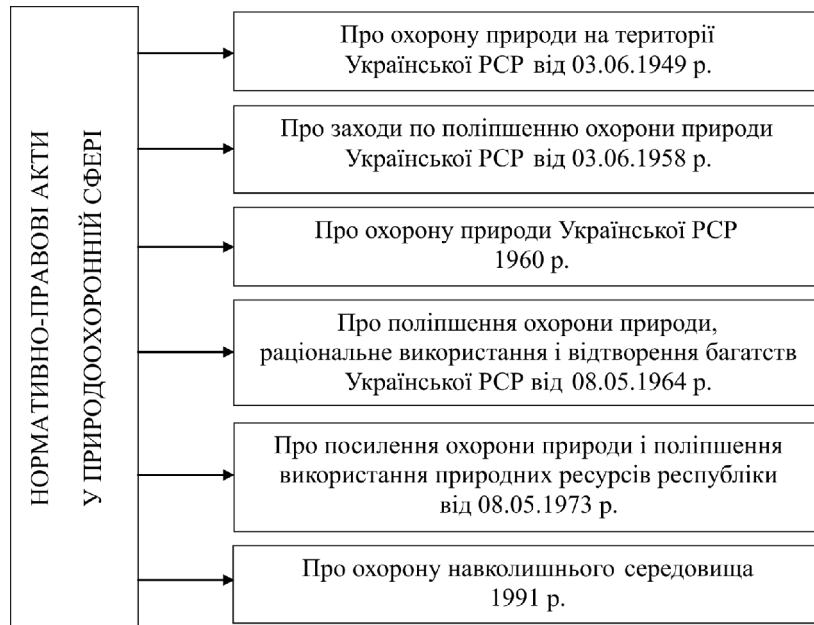

Рис. 2. Нормативно-правові акти, присвячені охороні природи.

Принцип *державного управління* знаходить свою реалізацію при розгляді юридичної техніки нормативно-правових актів, прийнятих органами державної влади та місцевого самоврядування. Як вказує Т. В. Кашаніна, даний принцип тісно пов'язаний з юридичною стратегією, спрямованою на найбільш ефективне вирішення різних державних проблем [7, с. 92]. Так, в ЗУ «Про охорону навколишнього середовища» ст. 16 наголошує, що державними органами управління в галузі охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів є центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища. На сьогодні Міністерство енергетики та захисту довкілля України забезпечує нормативно-правове регулювання з питань охорони природи, поводження з небезпечними відходами, контролю за станом атмосферного повітря, земельних ресурсів, надр, водних об'єктів, тваринного та рослинного світу. Цілком зрозуміло, що

даний орган приймає підзаконні нормативно-правові акти, які повинні бути підготовленими на високому рівні юридичної техніки, мати доступні юридичні формулювання та бути зрозумілими для широких кіл населення. На підставі таких актів здійснюються контрольні функції за дотриманням режиму раціональності, ефективного використання природних об'єктів. Іншим прикладом реалізації даного принципу є прийняття регіональних програм, присвячених різним питанням охорони природи. Так, Одеською обласною радою 25 жовтня 2019 р. прийнято Постанову «Про затвердження Регіональної програми збереження і відновлення водних ресурсів у басейні Куяльницького лиману на 2019—2023 роки», в якій передбачалося екологічне оздоровлення басейну Куяльницького лиману включно з водотоками, відновлення сталого і збалансованого функціонування водної екосистеми басейну лиману, забезпечення сприятливих умов для розвитку бальнеологічної та рекреаційної справи, проживання населення і соціально-економічно

го розвитку прилеглих районів. У цілому для кожного етапу правотворчості в сфері державного управління використовуються конкретні юридико-технічні засоби досягнення оптимальних результатів.

III. Функції юридичної техніки природоохоронного законодавства необхідно розглядати виходячи з того, що під даним терміном «функція права» розуміються основні напрями впливу норм права на суспільні відносини, поведінку, свідомість людей. Дана категорія досліджувалась такими вченими як Ю. С. Шемпученко, М. Л. Давидова, Н. Н. Маршакова, Ю. К. Краснов, В. В. Надвікова, В. І. Шкатулла. За допомогою функцій здійснюються завдання, які ставляться перед правом як соціальним інститутом, а з урахуванням того, що природоохоронні норми приймаються державними органами, то деякі функції збігаються з функціями держави. Функції юридичної техніки природоохоронного законодавства направлені на реалізацію правотворчого процесу в даній сфері, забезпечення правового характеру законодавства, сприяння повному і точному відображенню, зрозумілості і доступності змісту актів. Розгляд наукової літератури, присвяченої даному питанню, дозволив виділити наступні функції юридичної техніки природоохоронного законодавства: 1) аксіологічна; 2) прогностична; 3) регулятивна; 4) охоронна, 4) інформативна; 5) теоретико-методологічна.

1. *Аксіологічна* функція пов'язана з ціннісним, соціальним, суспільним, економічним і культурним значенням природних об'єктів. Юридична техніка нормативно-правових актів даної сфери тісно пов'язана з процесом поступового збільшення розуміння аксіологічного значення природних об'єктів. Перші природоохоронні акти, присвячені охороні природи, стосувалися регламентації полювання, охорони земель, деяких видів тварин і птахів та охорони лісів. Так, у нормах Руської Правди зафіксовані положення стосовно охорони дубів, бобрів, соколів, лебедів та бортних дерев, які використовувались для збирання меду. В

часи царювання Петра I був прийнятий Указ від 24.04.1714 р. «Про ловлю лосів», у якому заборонявся відстріл лосів та встановлювалися штрафні санкції за порушення цих приписів.

Як вказує І. М. Грозовський, на землях українського козацтва діяли норми звичаєвого права, які встановлювали чіткий порядок раціонального природокористування, а також відповідальність осіб, які порушували ці приписи, наприклад, категорично заборонялося рубати плодові дерева, охоронялися ліси та водні об'єкти [13, с. 28]. На українських землях, які входили до складу Російської імперії, діяли норми, згідно з якими заборонялася незаконна розробка надр, видобуток корисних копалин, незаконна вирубка лісу, умисний підпал таких об'єктів, засмічення річок, каналів, джерел або криниць. Тобто юридична техніка тодішнього природоохоронного законодавства базувалася на необхідності правової охорони найбільш цінних природних об'єктів. Дану функцію можна дослідити на прикладі незалежної України, в якій діє значна кількість законних та підзаконних нормативно-правових актів, направлених на охорону рослинного та тваринного світу, природно-заповідного фонду, атмосферного повітря, земель, водних об'єктів, надр, які мають важливе аксіологічне значення.

2. *Прогностична* функція юридичної техніки природоохоронного законодавства пов'язана з постійно зростаючою кількістю природних об'єктів, які використовуються для потреб суспільства. В цілому юридична техніка повинна забезпечити високу ефективність нормативно-правових актів шляхом регламентації використання рослинного та тваринного світу, земельного фонду, джерел мінеральних вод, надр, атмосферного повітря, лісів, поводження з небезпечними відходами. Тобто норми природоохоронного права регулюють основні види правовідносин, що дає основу прогнозування наслідків антропогенного впливу. Необхідність реалізації прогностичної функції базується на ст. 22 ЗУ «Про охорону навколишнього природного сере-

довища», яка передбачає необхідність забезпечення короткострокового і довгострокового прогнозування змін навколишнього природного середовища. В свою чергу ст. 25 вказує на вимогу підготовки прогнозів та комплексу заходів, які включають підзаконні нормативно-правові акти міністерств та відомств, пов'язаних з охороною природи. Так, ЗУ «Про охорону атмосферного повітря» ст. 32 вказує на необхідність прогнозування змін повітря і його ступеня небезпечності за допомогою моніторингу та розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень у галузі охорони атмосферного повітря. У Водному кодексі України ст. 34 регламентує вимоги до збирання, обліку, обробки, збереження, аналізу інформації та прогнозування кількісних і якісних показників стану вод. Дана функція юридичної техніки знайшла відображення у ст. 29 ЗУ «Про охорону земель» 2003 р., в якій вказується прогнозування зміни родючості ґрунтів за допомогою нормативних документів із стандартизації в галузі охорони земель.

3. *Регулятивна* функція юридичної техніки даної сфери законодавства полягає в регулюванні, впорядкуванні суспільних відносин, встановленні такого їх стану, що визначається найбільш важливими інтересами суспільства на даному етапі його розвитку. Як вказує О. Г. Котьонов, зовнішня функція цього принципу полягає у запровадженні систем заборон, обмежень, надання лімітів в системі природокористування, які знаходять відображення в змісті нормативно-правових актів [9, с. 213].

Дана функція знайшла відображення у нормах Статутів Великого Князівства Литовського, пов'язаних з необхідністю регулювання правовідносин стосовно охорони деяких видів дерев, меж земельних участків, бобрів, які вважалися княжою власністю, деяких видів птахів і бджіл, а також охорони лісів від пожеж. У сучасному законодавстві ст. 23 ЗУ «Про питну воду та водопостачання» відображає дану функцію юридичної техніки шляхом регламентації фінансу-

вання, реконструкції та розвитку об'єктів централізованого водопостачання і водовідведення, оснащення їх засобами обліку та регулювання споживання води. Аналогічним чином ст. 9 ЗУ «Про Червону книгу України» 2002 р. присвячена регулюванню повноважень органів державної влади, що здійснюють управління, регулювання та контроль у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України. Враховуючи виняткову роль агропромислового комплексу, регулятивна функція юридичної техніки вплинула на положення ЗУ «Про фермерське господарство», в якому ст. 33 вказує на необхідність регулювання діяльності фермерських господарств за участю центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної аграрної політики.

У цілому, регулятивна функція юридичної техніки природоохоронного законодавства пов'язана з процесом функціонування даної галузі права, яке в міру накопичення практичного досвіду впливає на підготовку нормативно-правових актів.

4. *Охоронна* функція ґрунтується на захисті суспільних відносин від різного роду посягань з боку правопорушників. Як вказує В. І. Лебеденко, реалізація правової охорони повинна базуватися на чітких, відпрацьованих юридичною наукою та практикою типових схемах побудови нормативно-правового матеріалу [14, с. 55]. Дана функція юридичної техніки природоохоронного законодавства реалізується шляхом прийняття та застосування норм, що забороняють деякі види діяльності в цій сфері та передбачають юридичну відповідальність у разі порушення правових заборон. Найбільш чітко прояв цієї функції можна дослідити у вигляді розділів чи глав деяких нормативно-правових актів, присвячених охороні природи. В цілому до змісту кожного з цих законодавчих актів входить розділ (глава), присвячений конкретним об'єктам природи, який скла-

АГРАРНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ ТА ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

дається з різної кількості статей. Наприклад, у Водному кодексі України цьому питанню присвячена тільки ст. 109, а в Законі «Про тваринний світ» таких статей 7, при цьому в інших законодавчих актах кількість таких статей коливається в значних межах (табл. 1).

посилення охорони природи і поліпшення використання природних ресурсів республіки», п. 25 був присвячений необхідності поширити серед населення інформацію про охорону природи і роз'яснити важливість раціонального використання її багатств. З цієї метою Дер-

Таблиця 1. Охоронна функція юридичної техніки в законодавчих актах України

Назва законодавчого акту	Глава, розділ
Лісовий кодекс України	Глава 16. Охорона і захист лісів, статті 87—92
Кодекс України про надра	Розділ VII. Державний контроль і нагляд за веденням робіт по геологічному вивченню надр, їх використанням та охороною, статті 60—63
Водний кодекс України	Глава 22. Вирішення спорів з питань використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів, ст. 109
Закон України «Про охорону атмосферного повітря»	Розділ IV. Дотримання вимог щодо охорони атмосферного повітря під час проектування, будівництва та реконструкції підприємств та інших об'єктів, які впливають або можуть впливати на стан атмосферного повітря, статті 23, 26. Розділ V. Контроль у галузі охорони атмосферного повітря, статті 27—30. Розділ VI. Державний облік та моніторинг у галузі охорони атмосферного повітря, статті 31, 32. Розділ VIII. Міжнародні відносини в галузі охорони атмосферного повітря, ст. 35
Закон України «Про рослинний світ»	Розділ VI. Контроль у галузі охорони, використання та відтворення рослинного світу, статті 36, 37
Закон України «Про тваринний світ»	Розділ III. Охорона тваринного світу статті 31, 32, 34, 38, 39, 43, 46

5. *Інформаційна* функція дозволяє інформувати суспільство про вимоги, які пред'являються державою до поведінки особистості, повідомляти про ті об'єкти, які охороняються державою, які вчинки і дії визнаються суспільно корисними або, навпаки, суперечать інтересам суспільства. Джерела, з яких громадяни отримують інформацію про зміст норм права, можуть бути найрізноманітнішими: офіційні джерела, засоби масової інформації, юрисконсульти, адвокати, інші особи юридичних професій, (це можуть бути керівники різних рівнів), популярна юридична література та низка інших.

Даний принцип знаходив своє відображення в численних нормативно-правових актах, які приймалися в часи існування радянської України, наприклад, у постанові ЦК КПУ і Ради Міністрів Української РСР від 08.05.1983 р. «Про

жавним Комітетом Ради Міністрів УРСР з кінематографії, телебачення і радіомовлення, у справах видавництва, поліграфії і книжкової торгівлі, товариству «Знання» доручався випуск інформаційної, просвітницької, загальноосвітньої літератури, кінофільмів, присвячених питанням охорони природи. Аналогічним чином у постанові Ради Міністрів Української РСР «Про стан охорони природи, відтворення природних багатств і використання курортів Криму» 1969 р. вказувалося на необхідність ширше розгорнути пропагандистську роботу, спрямовану на донесення до населення інформації стосовно необхідності охорони природних багатств шляхом видання брошур, буклетів, кольорових плакатів, випуску фільмів, а також проведення конкурсів, виступів із лекціями та доповідями.

Правова інформованість має величезне значення, проте на сьогоднішній день

її рівень значно відстає від потреб суспільного розвитку і потребує суттєвого підвищення за допомогою всесвітньої мережі Інтернет. Особливу роль дана функція відіграє в періоді інтенсивного оновлення законодавства, з огляду на це, громадяни об'єктивно потребують отримання правової інформації про чинне законодавство, про зміни, доповнення, винятки, що вносяться до нього, про нові закони і т. д.

5) *Теоретико-методологічна* функція пов'язана з тим, що теоретичні розробки в сфері юриспруденції значно вплинули на юридичну техніку природоохоронного права. Теоретико-методологічна функція пов'язана з тим, що юридична техніка являє собою спосіб розробки й реалізації норм права в юридичній діяльності держави та визначається характером суб'єкта, цілями та засобами. Цілком зрозуміло, що теоретична юриспруденція «постачає» в юридичну техніку правові поняття, категорії, засоби узагальнення емпіричних даних, формулює практичні рекомендації щодо вдосконалення правозастосовної діяльності. З іншого боку, в природоохоронному праві існує значний обсяг теоретичних розробок стосовно засобів та методів охорони природних об'єктів, збереження їх якісного стану, недопущення погіршення екологічних ситуацій.

У процесі розвитку юридичної техніки значну роль відіграє її методологія, яка являє собою сукупність вихідних наукових підходів, способів і прийомів дослідження юридичної діяльності, результатом якої є підготовка нормативно-правових актів. Так, теоретичні підходи, сформульовані природоохоронним правом, загальною юриспруденцією знайшли відображення в побудові Закону «Про охорону навколишнього природного середовища» 1991 р., в якому викладені права та обов'язки громадян, повноваження Верховної Ради, органів держав-

ної влади, місцевого самоврядування, органів управління в галузі охорони навколишнього середовища. Окремим напрямом реалізації методології, яка базується на методах юридичної техніки, є питання проведення моніторингу, підготовки кадастрів, екологічної експертизи, нормування, державного та громадського контролю у галузі охорони навколишнього середовища. В цілому теоретико-методологічна функція юридичної техніки дозволяє вдосконалити процес підготовки нормативно-правових актів, уникнути неточностей, суперечностей та колізій у їх змісті.

За результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Юридична техніка природоохоронного законодавства знаходиться на стику «система — суспільство», тому під цим терміном розуміється динамічний феномен, який відображає закономірності функціонування права та природоохоронного законодавства.

2. На підставі розгляду доктринальних підходів, теоретичних розробок, умовиводів науковців сформульовано поняття юридичної техніки природоохоронного законодавства.

3. Показано, що принципи природоохоронного права являють собою важливий елемент правотворчого процесу та впливають на загальну систему охорони природи; до їх числа входять гуманізм, комплексність, науковість, системність, стабільність, державне управління.

4. Функції юридичної техніки природоохоронного законодавства являють собою основні напрямки впливу норм права на суспільні відносини, поведінку, свідомість людей у сфері охорони природи. Запропоновано віднести до їх числа такі функції: аксіологічну, прогностичну, регулятивну, охоронну, інформаційну, теоретико-методологічну.

Список використаної літератури

1. Тихомиров Ю. А. Законодательная техника: науч.-практ. пособ. Москва, 2000. 272 с.
2. Шутак І. Д., Оніщук І. І. Юридична техніка. Івано-Франківськ: Коло, 1913. 496 с.

3. Давыдова М. Л. Теоретические и методологические проблемы понятия и состава юридической техники: дис. ... д. юрид. наук: 12.00.01. Волгоград, 2010. 408 с.
4. Савченко Л. В. Юридическая техника в правотворчестве субъекта российской федерации: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Москва, 2004. 175 с.
5. Murray J. A new English dictionary. Oxford, 1901. Vol. 9. P. 136.
6. Истомина М. Ю. О некоторых принципах экологического права // Вестник Воронежского государственного университета. 2009. № 6. С. 28—35.
7. Кошанина Т. В. Юридическая техника: учеб. Москва: Норма-ИнфраМ, 2011. 496 с.
8. Краснов А. Н. Юридическая техника российского экологического законодательства (общий правовой анализ) дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Н. Новгород. 2008. 230 с.
9. Котенков О. Г. Роль принципів права природокористування в практиці правозастосування // Форум права. 2014. № 2. С. 212—217.
10. Грушкевич Т. В. Термінологічні проблеми визначення довкілля як об'єкта інформаційно-правового забезпечення // Університетські наукові записки. 2011. № 1 (37). С. 265—269.
11. Лебеденко В. І. Юридична техніка: поняття, призначення, методологічні засади застосування // Інформація і право. 2014. № 2(11). С. 52—56.
12. Колодій А. М. Принципи права України: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
13. Грозовський І. М. Право нової січі (1734—1775 рр.): навч. посіб. Харків: Вид-во ун-ту внутр. справ, 2000. 108 с.

References

1. Tikhomirov Yu. A. Legislative technique: scientific-practice. help Moscow, 2000. 272 P.
2. Shutak I. D., Onishchuk I. I. Legal Technique. Ivano-Frankivsk: Circle, 1913. 496 P.
3. Davydova M. L. Theoretical and methodological problems of the concept and composition of legal technique: diss. ... Judge. Sciences: 12.00.01. Volgograd, 2010. 408 P.
4. Savchenko L. V. Legal technique in lawmaking of the subject of the Russian Federation: diss. ... Cand. lawyer. Sciences: 12.00.01. Moscow, 2004. 175 P.
5. Murray J. A. New English dictionary. Oxford, 1901. Vol. 9. P. 136.
6. Istomin M. Yu. On some principles of environmental law // Bulletin of the Voronezh State University. 2009. № 6. P. 28—35.
7. Koshanina T. V. Legal technique: textbook. Moscow: Norm-InfraM, 2011. 496 P.
8. Krasnov A. N. Legal technique of the Russian environmental legislation (general legal analysis) diss. ... Cand. lawyer. Sciences: 12.00.01. N. Novgorod. 2008. 230 P.
9. Kotenov O. G. The Role of the Principles of Environmental Law in the Practice of Law Enforcement // Law Forum. 2014. № 2. P. 212—217.
10. Grushkevich T. V. Terminological problems of defining the environment as an object of information and legal support // University scientific notes. 2011. No. 1 (37). Pp. 265—269.
11. V. I. Lebedenko Legal technique: concept, purpose, methodological principles of application // Information and law. 2014. No. 2 (11). P. 52—56.
12. Kolodiy A. M. Principles of Law of Ukraine: Monograph. Kyiv: Yurincom Inter, 1998. 208 P.
13. Grozovsky I. M. The Law of the New Sich (1734—1775): Educ. tool. Kharkov: The view-in-that inside. Affairs, 2000. 108 P.

Патлачук А. В. Понятие, принципы и функции юридической техники природоохранного законодательства.

В статье рассмотрены содержание понятия, принципов и функций юридической техники природоохранного законодательства. Доказано, что данные принципы связаны с процессами развития юридической техники и природоохранного права и отражают ценность природных объектов, а также обеспечивают режим их эффективного использования. Функции юридической техники направлены на реализацию правотворческого процесса в природоохранной сфере, на содействие полному, точному, логическому изложению содержания нормативно-правовых актов.

Ключевые слова: юридическая техника, нормативно-правовой акт, природоохранное законодательство, государственное управление, принципы права, органы государственной власти, функции.

Patlachuk A. V. The concept, principles and functions of the legal technique of environmental legislation.

The article deals with the content of the concept, of principles and functions of legal technique of environmental legislation. These principles are related to the processes of development of legal technique and environmental law, reflected the value of natural objects and provided a mode of their effective use. A study of such main categories of legal technique of environmental legislation is undertaken: a 1) concept; 2) principles; 3) functions. Summarizing the system of different approaches, it is formulated the term of legal technique of environmental legislation, which is a dynamic phenomenon that reflects the functioning of law, environmental legislation, taking into account the features of protection of use and reproduction of natural objects and includes a system of means of preparation and adoption of regulatory and legal acts aimed at preserving the environment. This definition makes it possible to streamline legislation on the use of nature conservation and reproduction and to limit human impact on the status of such objects. Among the principles of legal technique were: 1) humanism; 2) complexity; 3) science; 4) systematicity; 5) stability; 6) public administration.

The principle of humanism is based on the ideas of a careful, caring attitude towards natural resources, which is reflected in the legal technique of draft legal acts. The principle of a comprehensive approach of legal technique of environmental legislation is connected with the necessity to take into account the difficult character of the legal regulation in this area. The principle of scientificity is connected with the necessity of observing the rules of legal technique, which is used in the preparation of environmental regulations. The principle of systematic characterized the orientation of the legal act, the preservation of internal communication and interdependence of all its parts and the logical sequence of placement of material. The principle of stability is due to the fact that the development of the environmental protection field was through the adoption of regulations aimed at the protection of the most important natural objects. The principle of public administration finds its realization when considering the legal technique of normative legal acts adopted by public authorities and local self-government.

With the help of the functions of legal technique, tasks that are put before the law as a social institution are carried out and given that environmental norms are adopted by state bodies, some functions overlap with the functions of the state. The functions of the legal technique of environmental legislation are aimed at implementing the legislative process in this field, ensuring the legal nature of the legislation, promoting full and accurate reflection, clarity and accessibility of the content of acts. The following features of the legal technique of environmental legislation are highlighted: 1) axiological; 2) prognostic; 3) regulatory; 3) security, 4) information; 5) theoretical and methodological. Consideration of monitoring, preparation of cadasters, environmental expertise, normalization, state and public control in the field of environmental protection deserves special attention in the consideration of the functions of legal technology of environmental legislation.

Theoretical and methodological function of legal technique allows to improve the process of preparation of regulatory acts to avoid inaccuracies, contradictions and conflicts in their content.

Key words: *legal technique, regulatory legal act, environmental legislation, public administration, principles of law, public authorities, functions.*